

ASPECTE ALE PREVENIRII ȘI COMBATERII DISCRIMINĂRII PERSOANELOR SOCIALMENTE VULNERABILE

Teodor CĂRNAȚ,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

Provision aspects in combating discrimination of socially vulnerable persons.

Social integration is a complete part of social development, where equality of opportunity is an essential issue. Nowadays, it is widely needed to pay special attention to social integration in order to achieve a society for all requires: a people-centered approach to development, coherence between principles and practice, and effective social policies to ensure the rights and opportunities in society of various population groups, especially disadvantaged and vulnerable groups, and in such areas as education, employment, social protection and social service provision.

The principle of equality is crucial to Republic of Moldova and requires more effective social policies and legal instruments to protect vulnerable groups from discrimination and to ensure their rights and opportunities in the society.

Constituția Republicii Moldova, prin articolul 47, consacră dreptul fiecărei persoane la asistență și protecție socială, iar statul se obligă să ia măsuri pentru ca oricine să beneficieze de un nivel de trai decent și să garanteze persoanelor socialmente vulnerabile protecție specială din partea întregii societăți. Acest drept este încorporat și în Declarația Universală a Drepturilor Omului, prin articolul 25, care prevede dreptul persoanei la un nivel de viață corespunzător, care să-i asigure bunăstarea lui și familiei sale, inclusiv alimentația, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală și servicii sociale necesare, precum și dreptul de asigurare în caz de șomaj, de boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de existență ca urmare a unor circumstanțe ce nu depind de voința sa.¹

Republica Moldova a semnat și a ratificat o serie de tratate internaționale și regionale prin care s-a obligat să respecte tuturor indivizilor care se află sub jurisdicția sa drepturile fundamentale de natură civilă, politică, economică, socială și culturală. Această afirmație reiese și din *Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova*, document politic care stabilește obiectivele strategice ale cooperării dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, semnat la 22 februarie 2005. Dintre toate prioritățile stabilite în acest Plan de Acțiuni, o atenție

deosebită se acordă reformei și dezvoltării sistemului național de ocrotire a sănătății și protecție socială a populației. Aceste reforme trebuie fondate pe valori sociale comune – libertate, solidaritate, coeziune socială și lupta împotriva diferitelor tipuri de discriminări. Dreptul de a nu fi discriminat și dreptul la egalitate în fața legii pentru toate persoanele constituie unul universal recunoscut în art. 16 din Constituția Republicii Moldova și în art. 14 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului², potrivit căruia „*exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*”.

În domeniul protecției sociale se accentuează diferențierea social-economică a populației, că veniturile disponibile nu acoperă minimul de existență pentru mai mult de 70% din populație. Pondere a populației sărace, la care veniturile nu acoperă nici jumătate din minimul de existență, este de peste 30%. Totodată, crește încontinuu exodul forței de muncă tinere, se deteriorează valorile familiale și tot mai mulți copii rămân fără supraveghere părintească, fiind supuși diferitelor riscuri sociale: alcoolism, droguri,

abuz, trafic de persoane etc. Anume asemenea circumstanțe conduc la creșterea riscului persoanei de a fi supusă discriminării.

Deși în activitatea cotidiană se vehiculează destul de des cu noțiunea de *persoane socialmente vulnerabile*, în legislația Republicii Moldova nu găsim o definiție a acestei noțiuni.

Definiția acesteia o putem deduce din Legea Republicii Moldova cu privire la asistența socială, nr. 547-XV din 25.12.2003, care stipulează că *prin persoană sau familie defavorizată se înțelege persoană sau familie socialmente vulnerabile, aflate în situații care împiedică activitatea normală a acestora din punct de vedere economic, educativ, social, cultural etc.*

Cadrul național ce reglementează relațiile sociale din domeniul protecției sociale determină următoarele categorii de persoane socialmente vulnerabile:

- familiile cu mulți copii;
- familiile monoparentale cu copii (familii incomplete);
- familiile tinere;
- copiii instituționalizați;
- șomerii;
- invalizii sau persoanele cu dizabilități;
- persoanele vârstnice (pensionarii);
- lucrătorii din sectorul agrar.

În ce privește excluderea discriminărilor, din categoriile sus-menționate ne vom referi la persoanele cu dizabilități și la cele vârstnice.

În decembrie 1993, Adunarea Generală a ONU a proclamat ziua de 3 decembrie Zi Internațională a Persoanelor cu Handicap. Uniunea Europeană la fel susține această categorie de persoane, deoarece persoanele cu dizabilități constituie o proporție semnificativă în totalitatea populației de pe Terra. Acest grup de persoane întâlnesc anumite obstacole în ceea ce privește egalitatea oportunităților, independența și integrarea economică și socială deplină; prin urmare, UE a declarat anul 2003 Anul European al Persoanelor cu Dizabilități.³

Persoanele cu dizabilități formează o categorie de populație cu un statut evident dezavantajat față de alte categorii de persoane. Acestea, precum și familiile lor, în cele mai dese cazuri fac parte din categoriile socialmente vulnerabile. Vulnerabilitatea lor este cauzată, în primul rând, de situația economică din țară racordată la problemele de acces la informație, infrastructură socială. Pornind de la acestea, putem lesne constata faptul că comunitatea noastră nu oferă

persoanelor cu dizabilități șanse egale de integrare socială.

În Legea Republicii Moldova privind protecția socială a invalizilor, nr. 821-XII din 24.12.1991, este stipulat că organele centrale și locale ale puterii de stat, întreprinderile, instituțiile creează condiții invalizilor pentru a avea acces liber la casele de locuit, la clădirile și construcțiile publice, la folosirea liberă a transportului în comun și a comunicațiilor de transport, pentru orientare și deplasare liberă... Mai mult decât atât, articolul 12 din Legea sus-numită stabilește răspunderea economică pentru neîndeplinirea obligațiilor privind asigurarea accesului invalizilor la obiectivele infrastructurii sociale.

Capitolele III, IV și V din aceeași Lege prevăd dreptul invalizilor la reabilitarea medicală, profesională și socială, la învățământ și pregătirea profesională, precum și dreptul la muncă. Analiza prevederilor acestor capitole ne conduc la concluzia că statul a stabilit unele condiții minime pentru aceste categorii de persoane, încercând să includă persoanele cu dizabilități în viața socială și economică, dar se constată lipsa unor mecanisme eficiente de îndeplinire a acestui minim de condiții.

Cadrul normativ în domeniul protecției persoanelor cu dizabilități prin care se detaliază mijloacele juridice de apărare, garantare și asigurare a drepturilor și libertăților acestor categorii de persoane mai cuprinde: Legea nr. 156-XIII din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat în temeiul căreia se stabilesc pensiile de invaliditate și Legea nr. 499-XIV din 14.07.1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de persoane.

În sensul Legii nr. 499-XIV, *alocația socială de stat* reprezintă suma de bani achitată lunar sau o singură dată din bugetul de stat persoanelor care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea dreptului la pensie.

Legea nr. 933-XIV din 14.04.2000 cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație stabilește anumite compensații nominative (plată în bani în schimbul înlesnirilor stabilite anterior) la plata pentru serviciile comunale, energie electrică, gaze naturale, gazul lichefiat pentru pregătirea bucatelor, cărbune și lemne de foc.

Suntem de părere că în prezent este lesne de utilizat termenul „dizabilitate” în locul termenului „invalid”. Persoană cu dizabilitate este *persoana cu activitate funcțională limitată, cauzată de unele defecte de natură fizică, intelectuală și senzorială*

ce țin de starea sănătății sau de boli psihice care necesită asistență și protecție socială.

Printre problemele stringente care necesită soluționare se înscrie și cea privind discriminarea persoanelor cu probleme de sănătate mintală. Aceasta se datorează lipsei de informație, de cunoaștere a acestei probleme și dezinteresului manifestat de comunitate și de autorități față de categoria dată de persoane. Deseori, sărăcia în care trăiesc acești oameni nu le permite să apeleze la instanțele judecătorești pentru a fi apărați. Nu există specialiști în domeniul juridic care să-i înțeleagă și să-i ajute.

Federația Mondială a Sănătății estimează că în anul 2020 a treia cauză de morbiditate la nivel mondial vor fi bolile psihice. Aproximativ 400 milioane de oameni suferă în prezent de disabilități mintale și neurologice sau de probleme psihosociale, cum ar fi cele legate de abuzul de alcool și droguri.⁴

Persoanele cu probleme de sănătate mintală sunt permanent victime ale abuzurilor: din partea membrilor familiilor acestora, care frecvent apelează la internarea lor forțată sau la instituționalizare, fără ca acestea să necesite astfel de tratament; escrocii urmăresc bolnavii psihici internați și le vând proprietățile contra unor sume mizere; nu li se cere acordul în privința administrării tratamentului medico-psihiatric; ele nu au acces la informațiile legate de tratament și diagnosticare ș.a.⁵

Conform Deciziei ONU din octombrie 1990, pe data de 1 octombrie în lume este marcată Ziua Internațională a Oamenilor Vârstnici. În Republica Moldova această categorie constituie aproximativ 14% din populație și are tendința de a crește în continuare; către anul 2016 indicele va spori până la 17,6%.⁶

În prezent, în Republica Moldova sunt 457.320 beneficiari de pensii pentru limită de vârstă.⁷ Astfel, conform Hotărârii Guvernului nr. 297 din 21.03.2006 cu privire la asigurări sociale și a unor prestații sociale de stat, la 1 aprilie 2006 cuantumul pensiei minime indexate constituie: 299,5 lei – pensia pentru limita de vârstă pentru lucrătorii din agricultură; 336,4 lei – pensia pentru limita de vârstă pentru ceilalți beneficiari de pensii. Prin urmare, lucrătorii din sectorul agrar reprezintă grupul cel mai discriminat din punctul de vedere al cuantumului pensiei pentru limita de vârstă.

De altfel, conform normelor Cartei Sociale Europene (revizuită) din 3.05.1996 (ratificată prin Legea Republicii Moldova nr. 484-XV din

28.09.2001), rata de înlocuire a salariului cu pensia trebuie să constituie 45% din salariul mediu pe economie. În Republica Moldova indicele ratei de înlocuire în anul 1993 constituia 60,4%; 20,9% în 2000; 30 % în 2002; În 2006 salariul mediu pe economie a fost de 1700 lei (Hotărârea Guvernului nr. 1008 din 30.09.2005); deci, raportată la el, pensia minimă (300 lei) a constituit 17,64%.

În prezent, în Parlament a fost înaintat de către Guvern proiectul Strategiei de reformare a sistemului de pensionare în sectorul agrar. Conform prevederilor proiectului de hotărâre, în sectorul agrar persoanele care urmează a fi protejate prin sistemul public de asigurări sociale vor fi identificate din categoriile de persoane economic active. Astfel, pentru persoanele cu contracte individuale de muncă, care constituie prima categorie de asigurați, pensia se va calcula din numărul de ani lucrați, luându-se în calcul și mărimea salariului. Pentru proprietarii de teren agricol care își lucrează singuri pământul sau pentru arendași, care reprezintă a doua categorie de persoane, se propune stabilirea unei taxe lunare fixe pentru a beneficia de pensie, iar familia – de indemnizație în caz de deces. O altă categorie o formează membrii neremunerați ai familiei fermierului, pentru care se propune un sistem de contribuții benevole.

O altă discriminare cu care se confruntă pensionarii din Republica Moldova este stabilirea unui stagiului minim de cotizare de cel puțin 20 de ani pentru a beneficia de dreptul la o pensie parțială, precum și un stagiul deplin de cotizare de 35 de ani pentru a beneficia de pensie integrală.

În scopul aducerii legislației naționale în concordanță cu Carta Socială Europeană (revizuită), în Parlament a fost înaintat un proiect de lege prin care se propune micșorarea stagiului minim de cotizare până la 15 ani pentru a beneficia de pensie parțială și de 30 de ani constituind stagiul deplin de cotizare. De asemenea, a fost stopată creșterea vârstei de pensionare: pentru femei – 57 ani, iar pentru bărbați – 62 ani; este un pas important, dacă vom ține cont de faptul că la noi durata vieții este destul de joasă.

Un alt moment ce ține de discriminare și care ar putea face parte din aria de activitate a ombudsmanului specializat este că sistemul de pensionare nu pune toate categoriile de angajați în condiții egale.

Astfel, pentru deputați și membri ai Guvernului cuantumul pensiei este de 75% din suma tuturor plăților lunare ale deputatului în exercițiu în funcția respectivă deținută; pentru judecători și procurori

cuantumul pensiei este de 55% din suma plăților stabilite judecătorului în funcție; pentru funcționarii publici – de 75% din venitul mediu lunar pentru ultimile 60 de luni; pentru militari și colaboratorii organelor afacerilor interne – de 50% din venitul acestora cu condiția unui stagiu de cotizare de 20 ani; în schimb, pentru ceilalți angajați cuantumul de calcul al pensiei este de 42% din venitul mediu lunar asigurat.⁸

În concluzie, considerăm necesară și oportună ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, care reprezintă un instrument suplimentar de promovare a egalității tuturor persoanelor, prin garantarea colectivă a unei interziceri generale a discriminării, însă nu mai devreme de crearea tuturor condițiilor necesare pentru a implementa prevederile acestuia.

Considerăm că pentru realizarea în practică a prevederilor actelor legislative și normative adoptate, este necesară crearea în Republica Moldova a instituției *Ombudsmanului specializat împotriva discriminării*, care ar deveni un actor principal în procesul de protejare a intereselor acestor persoane, revenindu-i și sarcina de a analiza și depista potențialele forme de discriminare atât în actele normative deja adoptate, cât și în proiectele de legi prezentate ca inițiativă legislativă în Parlament. Se cere la fel: elaborarea metodei de determinare a venitului familiilor socialmente vulnerabile, pentru ca acestea să poată beneficia de protecție

socială; adoptarea unei legi cu privire la pensionare, incluzând sub incidența sa toate persoanele, fără excepții, fapt ce va asigura realizarea principiului egalității și nediscriminării în ceea ce privește dreptul la protecție socială. Persoanele cu dizabilități trebuie să fie angajate în câmpul muncii, în funcție de capacitățile acestora, creându-li-se condițiile respective de muncă. Trebuie aprobat nomenclatorul de funcții și profesii care urmează să fie ocupate de persoane cu necesități speciale. Se impune înlesnirea accesului persoanelor cu dizabilități în instituții, organizații publice, spații locative și la mijloacele de transport în comun ș.a.

Note:

¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948 (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990).

² Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII din 24.07.1997.

³ Raportul CpDOM, anul 2004.

⁴ www.ombudsman.europa.eu/release/en

⁵ www.mma.ro Discriminarea persoanelor cu probleme de sănătate mintală în România.

⁶ Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova „Drepturile persoanelor în vârstă de pensionare”

⁷ www.ms.md/ministry/press-service

⁸ Studiu de bază cu privire la situația curentă în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova. – Chișinău, 2003, p. 38.